

## БЕЛАРУСКАЯ ПЕСНЯ ПРА КАСЦЮШКУ

У № 217 “Wieku” за 1880 г. светлай памяці прафесар Аляксандар Тышынскі паведаміў цікавыя звесткі пра спяванне сялянамі на Літве (ці не ў ваколіцах ягонае вёскі Мясота?) песні, відавочна па-беларуску, пра Касцюшку<sup>1</sup>. Гэта нагадала мне, што гадоў дваццаць таму, калі быў яшчэ малым хлапчуком, я чуў, як пэўная сялянка з Лепельскага павету спявала беларускую песню пра нашага героя, складзеную, мяркуючы па зместу, пасля бітвы пад Мацэвіцамі. Цяпер, пасля стараных пошукаў, мне ўдалося знайсці тую сялянку і грашоваю ўзнагародаю схіліць, каб яна праспявала песню. Падаю яе тут у даслоўным запісе без аніякіх з майго боку заўваг і каментару. Пры гэтым мушу дадаць, што мелодыя песні жаласлівая й мае пэўнае падабенства на мелодыі беларускіх дум, а пры спеве кожныя два радкі паўтараюцца двойчы.

*Сланно Вільно, сланно Гродно,  
А сланней Варшава...<sup>2</sup>*

(...)

*Выежджаець пан Касцюшка*

*Маскву ваёваць,*

*Засьвісталі козачэнькі<sup>3</sup>*

*З поунач на выходзе,*

---

<sup>1</sup> Хоць п. Тышынскі ў згаданай нататацы не пазнаёміў грамадскасць са сваёю песняю пра Касцюшку, аднак ён звярнуў увагу на тое, што з песні пераканаўся ў катэгарычным нежаданні люду ўдзельнічаць у справе Касцюшкі. Не ведаючы тае песні, я не адважваюся запярэчыць словам шанюўнага прафесара. Што тычыцца мае песні, дык звяртаю ўвагу чытачоў на тое, што ў ёй не відаць нежадання люду ўдзельнічаць у справе Касцюшкі, а ў апошніх яе радках, надзвычай прыгожых і арыгінальных, аплакваецца ўяўная смерць героя ў словах дзівосна жаласлівых і чулівых.

<sup>2</sup> Тут, відаць, прапушчаныя радкі.

<sup>3</sup> Казакамі беларусы часам называюць жаўнераў. Найменне гэтае, праўда, больш стасуецца да нерэгулярнага войска, міліцыі, якую, уласна, мелі гетманы Касцюшкі. Я пераканаўся ў гэтым пасля наступных выпадкаў. Пад час апошняга паўстання ў 1863 годзе расейскі ўрад, каб пазбавіць абывацеляў сувязі з паўстанцамі, арганізаваў з сялянаў пад кіраўніцтвам паліцыі конную і пешую ахову. Гэтую ахову сяляне называлі казакамі. У часе апошняе расейска-турэцкае вайны сярод люду хадзілі чуткі пра маючы адбыцца набор моладзі ў міліцыю альбо, паводле людскога выразу, у казакі. Зрэшты, кожны статыстычны перапіс прыводзіць беларусаў у трывогу, бо такія перапісы лічацца прадвесцем вярбоўкі іхняе моладзі “ў казакі”.

Заплакала Марусенька  
У свое ясныя вочы:  
“Ня едзь, ня едзь пан Касьцюшко,  
Маскву ваёваць,  
Масква сільна і вяліка,  
А гдзе ж яе мала?”  
“Ёсць у козакоу коні вараные,  
Цвякі<sup>4</sup> залатые...  
Не плач, не плач, Марусенька,  
Я вазьму з сабою,  
Я цябе вазьму з сабою,  
Назаву сястрою,  
Хоць сястрою ня родною –  
Жаунерской жаною.  
А мы будзім Маскву ваёваць,  
Маруся гароваць,  
А мы будзім мёд, віно піць,  
Маруся сьлёзкі ліць”.  
Ваёвалі, ваёвалі –  
Касьцюшку забілі.  
Ляжыць, ляжыць пан Касьцюшка  
На белым каменю,  
Прыйшла яго Марусенька,  
Сьлёзмі залілася:  
“А я ж цяпер нешчасная  
Адна асталася!  
Чы я ж табе, пан Касьцюшка,  
Чы я не казала,  
Чы я ж табе, пан Касьцюшка,  
Чы не гаварыла:  
Што ня едзь жа, пан Касьцюшка,  
Маскву ваёваць,  
Масква сільна і вяліка,  
А гдзе ж яе мала?  
Вазьмі матка пяску жменю,  
Пасей на каменю.  
Як гэтым пяском ўзойдзець,  
Так Касьцюшка з вайны прыдзець.  
Ляціць пятах чэраз рэку,  
Пяець кукарэку,  
Я ня увіжу Касьцюшэчкі

---

<sup>4</sup> У падковах?

*Ад веку да веку.  
Ляціць ворон чэраз морэ,  
А летучы крачыць,  
А хто ж майго Касьцюшэчкі  
Магілку аплачыць!”*

Фрагмент другога песні мне ласкава прапанавала пэўная бабуля, што жыве зараз у Дрысенскім павеце, а ў маладосці, бавячыся ў сваякоў на Лепельшчыне, чула, як спявалі тамтэйшыя сяляне. Увесь гэты ўрываек складаецца з наступнага чатырохрадкоўя<sup>5</sup>:

*Наш Касьцюшка славны быў,  
Ён Москалёў добра біў.  
Як Касьцюшкі не стало,  
Уся Польша пропала<sup>6</sup>.*

Зважаючы на тое, што падобныя песні, як, увогуле, усе гістарычныя думы і паданні, надзвычай хутка сціраюцца з памяці нашага люду, я асмельваюся ласкава прасіць шануюную рэдакцыю звярнуць увагу чытачоў “Dziennika Poznańskiego” на такія песні, што існуюць, мажліва, у іншых мясцовасцях, хаця б дзеля таго, што кожная, няхай найдрабнейшая згадка пра Вялікага Мужа на справе можа мець вялікую вартасць і значэнне.

---

<sup>5</sup> Магчыма гэтае чатырохрадкоўе – невялічкая песенька і прыведзена цалкам. Такія песенькі беларусы называюць “прыпеўкамі” і спяваюць іх пад акампанемент скрыпкі або дуды.

<sup>6</sup> Гэтае чатырохрадкоўе пярэчыць сцвярджэнню п. Тышынскага пра нежаданне люду ўдзельнічаць у справе Касьцюшкі. Вялікую паслугу зрабілі б Вы гісторыі, надрукаваўшы ўсю песню прафесара Тышынскага.